

ЯК ПОСТЕЛИШ, ТАК І ВИСПИШСЯ

До церкви Ліда завжди ходила на першу Службу Божу. Колись мама так робила, а тепер й вона взяла це за правило. Зранку прихожан менше, тож можна зайняти місце на лавці і хоч трохи допомогти натрудженим ногам, що вже й так перестають служити. Відвідування утрени стало звичкою, як ото вмиватися вранці. Почувалася винуватою, коли хтось чи щось заважало їй виконати цей обов'язок.

«Вийду зі сповіді, клянуся більше не грішити, та до вечора обставини чи люди знову змушують кривити душею», – часто нарікала Ліда. Та хіба вона одна така? Ми, жінки, любимо обговорити когось, виправдовуючись, що і нас судять... Є, правда, люди, що за життя ніколи не потрапляють на злі язики, а є такі, яких від самого народження супроводжує людський поголос. От і Лідина братова Аллочка, про яку далі піде мова, належала до тих персон, що завжди викликали інтерес оточуючих.

Повернувшись із церкви, Ліда ще не встигла роздягнутись, як обіззався телефон, ніби хтось вирахував час її приходу. Не любила ранніх дзвінків, зазвичай вони нічого доброго не віщували.

– Василю, візьми слухавку! – попросила дружина, знімаючи взуття.

– То ж не до мене, – буркнув чоловік, навіть не порухавшись із дивана.

Вже давно до нього ніхто не телефонує, ніби й не жив серед людей. Так часом трапляється після виходу на пенсію. Люди, особливо ті, які ніколи авторитетом та пошаною не користувалися, втративши останні важелі впливу, стають нецікавими й непотрібними суспільству і про них швидко забувають. Саме таким тепер почувався Василь.

Цим пояснювалась його дратівливість, коли дзвонили дружині, яка, на відміну від нього, не втратила інтерес до життя. Ліда спілкувалася з багатьма колишніми співробітницями, сусідками, не минала й «дівочих» посиденьок за філіжанкою кави. Найчастіше жінки збиралися в однієї з подруг погомоніти та відпочити від буркітливих чоловіків. На тих коротких зустрічах встигали не тільки поділитися всілякими новинами, а й обговорити життя тих, хто перебував у їхньому полі зору. Після таких посиденьок інформації для роздумів отримували більше, ніж від перегляду телевізійних новин. Аналізували почуте, часто переповідали ще комусь і так рятувалися від одноманітності й нудьги.

Ліда взяла слухавку і здивувалася, почувши голос племінника.

— У вас щось трапилося? — насторожилася, бо вже не пам'ятала, коли востаннє з ним спілкувалася.

— Чому відразу трапилося? У нас добра новина і хочемо поділитися нею з вами, — весело відповів Віталій.

— Вибач, просто ми звикли, що телефонуєте тільки тоді, коли у вас неприємності, — виправдалася Ліда й відчула, як від серця відступив холод. — Добрим новинам ми завжди раді, тож слухаю тебе.

— Запрошуємо вас на хрестини. У нас з Іринкою народилася донечка, — повідомив щасливий племінник.

Ще кілька хвилин Ліда розпитувала про немовля і здоров'я дружини, а під кінець розмови ніби між іншим запитала про братову.

— Маму щойно виписали з реанімації, але на хрестини, може, вже повернеться додому, — відчеканив Віталій і після короткої паузи додав: — Тітка з Білорусі приїхала, і сестра з Італії обіцяла бути, тож і ви приходьте.

Подякувавши за запрошення, Ліда поклала слухавку і безсило опустила в крісло. Її шокували наміри племінника: мати в лікарні, а він збирається святкувати гучні хрестини в ресторані, та ще й гостей звідусіль накликав. Раніше на усіякі сімейні заборони запрошували лише друзів, а тут раптом про родину згадали... Ліду це неабияк

насторожило. «Мабуть, стан здоров'я братової важкий, — роздумувала жінка, — або вона забажала зустрітися з усіма, тому Віталій приурочує відвідини далеких родичів до хрестин новонародженої донечки».

Аллочка, Лідина братова, почала скаржитися на здоров'я відразу після заміжжя. Спочатку їй не вірили, думали, наговорює на себе, уникаючи роботи. З виду пишна та рум'яна, і раптом після заміжжя, мов із мішка, посипалися на неї недуги. Ніхто, крім її батьків, не знав, що таке інсулінозалежний цукровий діабет, тому й підозрювали Аллочку в брехні. Віталій про хворобу дружини довідався лише через місяць після одруження, коли вже було пізно щось змінювати. Прийняв це як знак долі, хоча в думках звинувачував жінку, що приховала недуг і не зізналася до заміжжя. Скаргам Аллочки всі повірили лише тоді, коли довідалися, що лікарі виявили в неї злякисну пухлину. У тридцять п'ять жінці видалили одну грудь, чим поділили її життя на «до» і «після». До страшної звістки про хворобу ідеї та плани не вміщалися в голові Аллочки, а після операції кожен день перетворився на суцільну боротьбу з недугою. Виснажений організм потребував не тільки дорогих ліків, а й піклування рідних. Та про це згодом. А зараз хочу повідати читачам цю сумну історію із самого початку.

...Петро Гринюк народився в мальовничому прикарпатському селі у родині простих селян. Два його вуйки вивчилися на лікарів і працювали в сусідніх областях. Петро й собі мріяв вступити до медичного інституту, та довідавшись, що без грошей туди зась, став студентом ветеринарного факультету і, як згодом переконався, нічого не втратив. Після закінчення навчання три роки відпрацював у районі, а потім його як сумлінного і перспективного спеціаліста перевели до обласного управління ветеринарної служби. Отримавши стабільну роботу і високу зарплату, став подумувати про одруження.

У часи парубкування Петра молодь, не маючи грошей на дорогі ресторани, «тусувалася» переважно в будинках

культури, де щонеділі організовували вечірки. Саме там хлопець й углеdiv свою долю. Невисокого зросту дівчина привабила його своєю зовнішністю. Пухкі губи на милому личку ніби манили до поцілунку, а глибокий виріз на кофтині відверто привертав увагу до великих пишних грудей, спокушаючи погляди хлопців. Петро з власного досвіду знав, що за гарненьким личком рідко криється розумна жінка, але цього разу йому було байдуже – думки працювали в іншому напрямку. Увесь вечір хлопець стриг на незнайомку очима. Йому подобалася її розкута поведінка. Дівчина з багатьма віталася, веселилася, жартувала, і Петро зрозумів, що вона тут не новенька. Аллочка відразу помітила похитливий погляд парубка. Миттю оцінила його зовнішність, костюм та статуру. Високий на зріст, широкоплечий, з вольовим обличчям, він справив на Аллочку неабияке враження. «Не шалапут, яких тут десятки тиняється...» – подумала дівчина і вирішила не чекати, поки він наважиться запросити її до танцю. Щойно оголосили «білий» танець, сміливою ходою, вихиляючи округлими сідницями, мов пава, попрямувала до своєї «жертви». А підійшовши, взяла хлопця за руку і лагідно стиснула. Від такої уваги Петро розімлів і на інших дівчат навіть не задивлявся.

Далі все відбувалося, як у більшості молодих людей: зустрічі, прогулянки, поцілунки під вечірнім небом. За кілька вечорів, проведених разом, Аллочка вивідала у хлопця все, що її цікавило, й не стала чекати освідчення. Привела до батьків, котрі мешкали у власному будинку на околиці міста, й представила як жениха. В Алли був незаперечний козир – велике помешкання в місті, тож на безхатченка Петра це мало справити позитивне враження й підштовхнути до рішучих дій.

Дівчина чітко знала, чого хотіла, й впевнено до цього йшла. Петро був завидним женихом – мав гарну зовнішність, вищу освіту й перспективну роботу. Знав собі ціну, тому високо носив голову і нікому не дозволяв сідати на шию. Та з Аллочкою кудись поділася його гордість, ніби не помічав її нахабності й уміння швидко переконувати.

Чи був настільки закоханий в жінку, чи сподівався завдяки одруженню отримати прописку в місті й вирішити житлову проблему – важко сказати. Справжніми мотивами Петро не поділився навіть із сестрою.

Елегантний і добре вихований жених, та ще й з поважною посадою, батькам дуже сподобався. Розрахунок дівчини виявився правильним, бо невдовзі закоханий ветеринар запропонував їй руку і серце.

Про рішення Петра одружитися родичі довідалися лише із запрошення на весілля. Всіх здивував вчинок хлопця: роблячи такий серйозний крок, він не порадився навіть із батьками. Та побачивши після весілля добротний будинок у місті, що завжди служило найкращою візитівкою для сільського мешканця, батьки не стали дорікати синові й змирилися з його вибором. Невістка, прагнучи справити гарне враження, щедро обдарувала родину, і її прийняли, як рідну дитину, надіючись на взаємну любов.

Минали роки, батьки старіли, а в дітей народжувалися свої нащадки. Петро з дружиною мали вже окреме пристойне житло, бо зі своїми батьками Алла не могла ніяк вжитися. Петрова сестра Ліда також вийшла заміж і виховувала двох дітей. Про людське око все виглядало благополучно, хоч насправді стосунки між родиною склалися не просто, іноді навіть вороже. Аллочка взяла над чоловіком верховенство і намагалася керувати не тільки ним, а й усією його родиною, постійно нав'язуючи свою думку. Прихильність свекра та свекрухи використовувала сповна, і як не прикро, така її поведінка подобалася Петрові. Він не переставав обожнювати свою половинку, мовчки виконував усі її забаганки, які непомірно зростали. Все, що в селі було краще і смачніше, швидко перевозилося до міста в холодильник сина. Ліда вже не мала права без згоди братової що-небудь взяти від батьків, бо городина вродила з її насіння, а каченяткам Петро ліки привозив. Завжди у них була відмовка. Ліда все більше й більше переконувалася в тому, що все в батьківській хаті належить Петрові. Аллочка, за мовчазної згоди свекра та свекрухи, стала повноправною господинею в їхньому домі, де без неї нічого не вирішували.

— Тобі не здається, що ми кривдимо рідну доньку? — зауважила якось мати, коли невістка всі консерви з великої свині перенесла до своєї машини. — Нашої праці хіба там нема? Та й Ліді здалося б хоч кілька слоївків вділити.

— Мабуть, подумала, що для себе приховали, — зіронізував батько.

— Петро знає, що ми від своїх дітей ніколи нічого не приховували, — невдоволено мовила мати, але, побачивши неподалік невістку, прикусила язика.

Мати вже й господинею не почувалась у власному домі. Усім заправляла невістка, нахабству якої, здавалося, не було меж. Та й синок не кращий за неї, коли носив до машини консерви, навіть не поцікавився, чи залишилося щось батькам хоч би за те, що свиню вигодували.

— Жінко, він — син, і йому в нашій хаті належить усе. За сільським неписаним законом він — наш спадкоємець і голову на старість маємо прихилити біля нього, тому не загострюй стосунків із невісткою! — сердито відрубав чоловік, і дружина не посміла йому перечити.

Мати звикла коритися чоловікові, так було заведено в їхньому роду, тож думала, що й Петро в своїй хаті господар. Не могла лише зрозуміти, звідки у сина ця жадібність, адже таким його не виховувала. Проковтнула образу раз, другий, а далі все пішло як за звичним сценарієм: що найкраще — те має належати Петровій сім'ї. Яблука в саду спочатку зривались для Аллочки, а вже потім батькам та Ліді. Зарізали свиню — Аллочці полядвиця і шинка, мамі й татові діставались обрізки й ратиці. Харчі — найкращі, а допомога — мізерна. Так із року в рік, поки жив батько...

Частіше до батьків навідувався Петро, невістка ж була заклопотана своїми хворобами і вихованням дітей. Аллочка намагалася дати їм гарну освіту і підібрати вигідну партію для одруження. З власного досвіду знала, що це в житті найголовніше. Ділитися з дітьми своїми статками не мала наміру. «Молоді, здорові, тож нехай самі дбають про свій добробут», — переконувала Петра. Спочатку

знайшла освічену з власною квартирою дівчину для Віталія. Не могли з Петром нахвалитися невісткою: і пилінки зі сина здуває, і на роботу ходить, і внука виховує, ще й по господарству встигає поратися. Значно менше, на думку матері, пощастило Маринці. Її чоловік потрапив під скорочення і довго не міг знайти роботи. Тому їм з Петром довелося допомагати молодим. Та це тривало недовго. Аллочка швидко зуміла переконати доньку, що потрібен інший чоловік, котрий зміг би забезпечити їй та дитині гідне життя. Не зважила на скрутні обставини, які в той час переслідували ледь не кожну родину, не подумала, що внучка ростиме без батька, — розлучила подружжя.

До пошуку вигідної партії для доньки Аллочка залучила Віталія, він на той час працював у податковій інспекції. Незабаром знайшовся чоловік, теж розлучений, якому сподобалася мовчазна довірлива Маринка. Залишивши після розлучення житло дітям, він спочатку зрадів, що йому трапилася жінка з помешканням. Аллочку ж привабила посада майбутнього зятя; на прикладі сина знала, наскільки вона дохідна. При розумному і вмілому веденні сімейного бюджету донька могла не тільки жити в достатку, а й звести на подвір'ї власний будинок.

Після невеликої вечірки з нагоди одруження Аллочка і Петро поселили молодих до другої половини батьківської хати і вирішили, що зробили для своїх дітей все, що від них залежало. На жаль, вони забули про основні підвалини, на яких ґрунтується міцна родина: кохання і взаємна повага. Проживши з чоловіком у мирі та злагоді, Аллочка й думки не допускала, що може бути по-іншому, а тому навіть не здогадувалася, наскільки нещасливі її невістка та донька.

Син і новоявлений зять, маючи владу над людьми, «носилися» так високо, що під собою землі не чули. Вважали, що рівних їм у місті нема. Часті поїздки на відпочинок у Карпати та риболовлі без дружин — все це розмивало в чоловіків грань між добром і злом, совістю і безчестям. Невдовзі й батьки зрозуміли, що від такої дружби жодна родина не виграє. Невістчині скарги до

уваги не брали; забили на сполох лише тоді, коли запри-
мітили синці на тілі Марини... Такого ставлення до доньки
батьки не могли допустити і, не довго думаючи, прогнали
зятя.

По великих святах, коли родина збиралася в прикар-
патському селі, Аллочка любила вихвалитися, що так,
як вона з Петром, ніхто не вміє жити. За її словами, всі
дурні та ледачі, лише їхня сім'я зуміла пристосуватися
до нових умов у країні, де кожен другий залишився без
роботи.

— Особливо після того, як твій чоловік став головним
ветеринарним лікарем м'ясокомбінату... — вколола Ліда,
яка органічно не переносила базікання братової.

— Це також немаловажна обставина. Нам треба більше
грошей, бо розпочали будівництво дачі й окремого будин-
ку для Маринки. Я от збираюся до Америки на заробітки,
тож ми не спимо, як дехто, а в поті чола трудимося, —
схидно відпаривувала Аллочка, зиркнувши на Ліду.

— Ти ж недавно операцію перенесла! Невже є така го-
стра необхідність їхати так далеко? — налякалася мати.

— Манна з неба нам не падає, до того ж і ви нічим
допомогти не хочете! — дорікнула невістка. — Я вже візу
оплатила і цими днями вилітаю, тому всілякі розмови
зайві.

— Петре, ще недавно ми чули, що грошей у вас кури не
клюють! — вигукнув батько, переживаючи, щоби син, не
доведи Господи, вдівцем не залишився, посилаючи хвору
жінку на заробітки.

— Це її ідея, а перебороти Аллочку мені ніколи не вда-
валося... Не відпущу, то до сконання допікатиме мені. Не-
хай поїде й спробує, як то легко на чужині... Вона думає,
що там гроші лопатою загібають, — виправдовувався Пе-
тро, бо й справді, розмов на цю тему в хаті було багато, але
дружина вперто домагалася свого.

Вже через тиждень Аллочка летіла через океан до Аме-
рики, що ніби магнітом притягувала людей, котрі мрі-
яли швидко розбагатіти. Земляки знайшли їй там робо-
ту, яку в Україні вона ні за які гроші не виконувала б,

і почалися сірі будні. Планувала за півроку заробити купу доларів і повернутися додому, але вже через тиждень зрозуміла, що без знання англійської мови і зі слабким здоров'ям їй це не вдасться. Звикла завжди й усіма керувати, а тут мусила вислуховувати постійні претензії, мовчки ковтаючи образи. Терпіння Бог Аллочці не дав, тож невдовзі до чоловіка полетіли дзвінки зі скаргами. Він тільки всміхався, мовляв, хоч раз дружина переконалася, що іноді треба і до його порад дослухатися. Петро просив залишити все і повернутися додому. Та як летіти, коли ще не заробила грошей навіть на зворотну дорогу!?

Рівно через півроку Петро зустрічав дружину на львівському летовищі. По трапу спускалася ніби чужа жінка: змарніла, худа і зла. Аллочка втратила не лише двадцять кілограмів ваги, а й решту здоров'я, котрого не змогла поправити до кінця життя.

Далі відбувалося все, як у калейдоскопі. Помер Петрів тесть, і вони поспішили заволодіти половиною його будинку. З рідною сестрою, що мешкала в Білорусі, Аллочка поділилася лише золотом, якого в батьків на правду було багатенько. Щоб викінчити двоповерховий будинок, Марину випроводили до Італії на заробітки. Молодій жінці хотілося кохати й бути коханою, але через маму, що ніяк не могла насититися, мусила довгі роки наймитувати біля німецького діда. На терплячу мовчазну заробітчанку звернув увагу поважний італієць, родич діда, якого вона доглядала, і запропонував Марині жити разом. Італієць ставився до українки добре, допоміг їй легалізуватися й забрати до Італії доньку. Ставши повністю незалежною від батьків та позбувшись нарешті маминої опіки, Марина не планувала більше повертатися до України. У далекій країні серед чужих людей, вона почувалася значно вільніше, ніж у батьківському домі. Молода жінка стала по-іншому сприймати життя і керуватися виключно власним розумом. Змінила роботу й забрала від Аллочки доньку, щоб бабуся і їй не зіпсувала життя.

Аллочка з Петром не дуже вірили, що донька приживеться за кордоном. Вони були переконані, що рано чи пізно

вона повернеться. А щоб її заохотити до цього, продали квартиру в багатоповерхівці і переїхали до отчого дому. Всі кошти і сили спрямували на завершення будинку для Маринки і капітального ремонту старого помешкання. Та оцінити працю Петра й Аллочки не було кому. Чекали, щоб поставити останній штрих, щоб похвалитися батькам. Не встигли... Раптово захворів Петрів тато, не звернувся вчасно до лікарів, бо не хотів тривожити заклопотаних дітей, та так і помер.

Наступного дня після смерті свекра Аллочка взялася пересортовувати в батьківській хаті речі. Все цінне відклала до окремої кімнати й зачинила на ключ, боялася, щоб Ліді не дісталоя. Мати мовчки спостерігала за метушнею невістки і сподівалася, що після того, як вивезуть із хати добро, заберуть і її до міста. Будинок у дітей просторий, тож місця мало б вистачити й для старенької матері.

Минула не одна зима після смерті батька. До села Петро з дружиною навідувалися дедалі рідше. Зібрані для переїзду речі в клунках покривалися цвіллю, а матері так і не запропонували навіть подивитись, як син із невісткою розбудувалися. Мати мріяла хоч краєм ока глянути на хату сина, бо надія пожити в теплі та комфорті з кожним днем танула, мов свічка. Вона часто плакала ночами і молила Бога зглянутися над нею. Не могла втямити, чому син так збайдужів, вона ж бо нічим не звинила перед ним, навпаки, працювала з чоловіком лише на його родину. Батько часто наголошував Петрові, що на старість він мусить опікуватися ними. Невже син забув про це?

Ліда не втручалась у рішення батьків. В душі, бувало, сердилася на них, що перевагу віддавали братові, але коли побачила покинуту напризволяще неньку, стало шкода старенької. Відвідувати матір часто не мала змоги, бо мусила ходити на роботу, та й дорога до села не близька. Врешті запропонувала мамі переїхати до неї. Сім'я з чотирьох осіб мешкала у двокімнатній квартирі багатоповерхівки, але, як кажуть: «Хоч тісно, та зате тепло».

Щойно мати переїхала до Ліди, як Аллочка раптом згадала, що в неї є братова і свекруха, з якими вона майже не контактувала. Тепер почала щодня надзвонювати й ледь не вимагати, щоб добротну батьківську хату швидше продали, мовляв, сусіди повиймають вікна, розтягнуть усе добро, та й без нагляду будинок швидко розвалиться. До того ж, Петро начебто від компетентних органів довідався, що ціни на нерухомість скоро впадуть, тому радив поспішати. А потім ненароком обмовився, що вже й оголошення розмістив у газеті.

Людина, котра втрачає все, чим жила раніше, довго не може змиритися з новим статусом у чужій хаті й дуже цим переймається. Рішення дітей продати батьківську хату, її подвір'я, яке вона плекала більше сімдесяти років, шматувало старече серце. Коли знайшовся купець, матір спочатку злякалася. Ще надіялася, що, може, хоч донька, вийшовши на пенсію, захоче провести у тому мальовничому селі решту свого життя. Не вірила, що ні в Ліди, ні в Петра не збереглася ниточка, що міцно прив'язує до місця, де народилися та вирости. Пам'ятала, як діти любили бігати пагорбами, що потопапи в квітучих садах, та купатися у чистих водах Збруча. Думала, з казковими краєвидами, що містили так багато спогадів, пов'язаних з дитячими та юнацькими роками, Петро та Ліда не зможуть розпрощатися ніколи. Усі її сподівання швидко розбилися вщент. Коли старенька почула, що домівка, яку вона усе життя ліпила, наче ластівка гніздо, тепер залишиться тільки в снах, замкнулася і втратила інтерес до життя.

Усі бідкання матері Петро сприймав скептично. Не вірив, що живучи в місті, можна так побиватися за сільською хатою. Для оформлення угоди купівлі-продажу заїхав автівкою за мамою та сестрою. Дорогою обговорювали різні деталі. Мати довго слухала розмову між сином та донькою й почала нервувати: продають її хату, але про неї й словом не згадають. Вона не спить ночами, бо ще не впевнена, з ким старість доживатиме, куди свої речі перевезти. Хоч добра там небагато залишилося, але

ж їй воно потрібне й без нього не обійтися. Жінка все ще чекала, що син схаменеться і виконає дану батькові обіцянку — запросить її до свого помешкання. У Ліди їй було добре, але спокою не давало відчуття провини за те, що часто обділяла доньку.

— Обговорюєте все на світі, а мою долю вже вирішили? — втрутилася в розмову мати, і в салоні автівки на якусь мить запала тиша.

— Не я ж тебе змушував залишати хату. Ти свою долю сама вже вирішила... — відрубав син.

— Ліда мене забрала на зиму, бо я ходити не могла. Ти батькові обіцяв, що на старість доглянеш того з нас, хто залишиться довше жити, — нагадала мати і так жалісно подивилася на Петра, що Ліда аж відвернулася до вікна, не в силі дивитися на її приниження.

— О, якби всі обіцянки виконувались! Не хоче моя дружина вас бачити у нашому домі, то що мені вбити її за це, — відверто сказав син. — Вона хвора, і каже, що не має здоров'я ходити за вами.

— Мама себе ще сама обходить, а твоїй Аллочці за такі слова не завадило б язик прищемити! — гримнула Ліда. — Коли працею батьків розпоряджалися краще, ніж своєю, тоді не думали, що колись доведеться хоч частково віддячити їм?

— Закон природи такий: вони допомагали нам, а ми — своїм дітям, — виправдовувався Петро перед сестрою, а тоді звернувся до мами: — Вам погано у Ліди? Вона ж ваша донька...

— Мене в неї не кривдять. Але ми з батьком все пхали тобі й надіялися, що ти з нами в старості обійдешся полюдськи, — не могла змиритися з рішенням сина мати. — Ви ж також на котрогось із дітей маєте надію?

— Що ви там пхали? Знаєте, ким я працюю, тож ми люди забезпечені й нічєїї допомоги не потребуємо. За те, що колись дали шматок м'яса, то я вам завтра цілу свиню можу привезти і віддячити, — огризнувся, удавано сміючись, Петро.

— Ще слоїк молока привези мамі й віддай за те, що вона тебе такого бичка безмозкого викохала! — не

витримала знущання над почуттями матері донька. — Я колись пишалася тобою, а тепер соромно, що брат підкаблучником став.

— Хіба це погано, що я дослухаюся до порад дружини? Ти ж своїм чоловіком також керуєш, як фірман віжками, — не відставав Петро. — У тебе діти ще малі, то їм бабуся не завадить. Не забувай, що моя теща ще жива...

— Наскільки мені відомо, твоя Аллочка з мамою вже кілька років, як посварилися й зовсім не спілкуються. Не відвідує тяжкохвору неньку в лікарні й тільки чекає, коли та помре, щоб стати повноправною господинею всього будинку, — уколола Ліда.

— Ти не знаєш, яка та стара прикра. Думає, якщо має збанок із золотом, то донька має їй за це ноги цілувати, — заступився за дружину Петро.

— Якщо матір в лікарні навіть за збанок золота не хоче відвідати, то на що вже мені, бідній колгоспниці, сподіватися... — підмітила мати.

— На той збанок претендує ще сестра з Білорусі. Щойно стара склепить уста навіки, як вона приїде ділити спадок, — невдоволено кинув Петро.

Ліда чула від знайомої, що батьки Аллочки — багаті люди. Все життя тяжко працювали, а вийшовши на пенсію, почали перепродувати товари з Польщі. В якій валюті зберігалися накопичені кошти, навіть Аллочка сказати не могла. Петрова теща, знаючи зажерливість доньки, тримала в таємниці й суму своїх заощаджень.

Стосунки з дітьми у жінки склалися не найкраще, але вона плекала надію, що доньки схаменуться і помиряться з нею хоч перед смертю. Теща потребувала догляду, але цим найрідніші їй люди не переймалися. Старша дочка, знаючи добре вдачу Аллочки, не сумнівалася, що та швидко заволодіє батьківським будинком, а добро в ньому встигне пересортувати швидше, ніж відвезуть мерця до вічного спочинку. А якщо так, то нехай і піклується про матір.

Час спливав, а у взаєминах між родичами нічого не змінювалося. За сімейними чварами спостерігали сусіди,

та й мама Аллочки не приховувала стосунків із доньками, часто скаржилася на них...

За розмовою та спогадами не зогледілись, як приїхали на місце зустрічі з продавцем. Обговорили ціну, оформили відповідні папери, і Петро, на правах головного, простягнув руку за грошми. Покупці, люди немолоді, господиню будинку знали й раніше, може, й про незгоду в її родині чули від сусідів, бо, проігнорувавши жест чоловіка, гроші вручили їй. Мати похапцем заховала долари за пазуху і віддала новим власникам ключі від хати. Всередині ніби щось відірвалося і невпинно полилися сльози. Сльози відчаю і непоправного горя, стримувати їх ніхто не наважився. «Ще віддам зараз гроші – і життя ніби не було», – блискавкою майнула в матері думка, і жаль за минулим накотився новою хвилею. Пригадала чоловіка, який наказував їй ніколи не покидати власної хати, але що вона могла вдіяти, коли здоров'я підвело.

Мовчки сіли в авто, всі почувалися винуватими перед пам'яттю батька. Виїхали на трасу, так і не промовивши жодного слова. Син лише зиркав у дзеркало, чекав, коли заспокоїться ненька, щоб почати розмову про основне, заради чого він усе це затіяв.

– Нема за чим жаліти й побиватися, – нарешті зважився син. – Скажіть краще, як ділитимете гроші за продану хату?

Мати стрепенулася, ніби її батою вдарили. Це питання давно не давало їй спокою. Важко, коли нема грошей, але й нелегко, коли вони з'являються. Та найгірше, коли не знаєш, як ними розпорядитися, щоб не зруйнувати свого і без того хиткого становища. Відколи наважилася покинути своє гніздо, найбільше переживала, щоб зять, отримавши гроші, не випровадив її з хати. І до кого вона тоді піде? Добре, звичайно, було б мати своє помешкання в місті, але тих виручених за сільську хату грошей вистачить хіба на кльозет у їхній квартирі. Діти були люблячі та уважні, поки пакувала їм торби, а як постаріла, то хоч сторч головою в ополонку.

Ліду також цікавило питання розподілу грошей, але поки мовчала. Хотіла почути, чи її ненька хоч тепер

порозумнішала. Здавалося, сліпа материнська любов до сина затьмарила їй розум.

— А ти як на моєму місці поділив би? — тихо запитала мати і все ще чекала від сина того, на що вже давно не варто було сподіватися.

— Половину нам, а половину Ліді з Романом, — виклав, напевно, думку дружини Петро.

— А що ж мені залишиться з моєї праці? Ти до мене не заходиш, а я ще не одним Божим духом живу: цукерку інколи з'їла б, та й свічку в церкві за щось треба купити. Чи ти вже мене давно списав? — розпалювалася мати, і Ліда відчула, як тремтить не тільки її голос, а й сіпається плече.

— Ви ж пенсію отримуєте, то навіщо вам більше грошей? — нахабнів Петро, передаючи слова дружини, яка вважала, що Ліді й так багато перепаде, мати ж усієї пенсії не витратить. — Можу деколи вам ковбаси підкинути, цього добра маю, слава Богу, достатньо.

— Вже півроку живу у Ліді, але ти чомусь жодного разу не здогадався тою ковбасою поділитися, — дорікнула мати з такою гіркотою, що аж Ліда розізлилася на брата, що змусив неньку розхвилюватися.

— Як тобі, Петре, не соромно? Нехай мати витрачає гроші на що хоче, а після її смерті поділимо все, що залишиться, — запропонувала сестра.

— Можу тільки припустити, що після неї залишиться... — єхидствував брат. — Мене Аллочка загризе, якщо я повернуся без грошей. Тож нехай мати поділить нас зараз, поки вони у неї в руках, і розійдемося кожен у своє болото.

Обидві жінки зрозуміли, що від свого Петро вже не відступиться. Мати мовчки вийняла гроші, тремтячими руками розклала їх на три купки і одну з них подала через плече синові.

— Нас троє, тому ділю всім порівну. Тобі, Петре, ще зі своєї купки додаю за бензин, — сказала мати, мабуть, вперше за життя так рішуче, що діти аж здивувалися.

Петро почервонів, мов рак, і зі злості міцно стиснув на кермі руки, проте заперечити матері не посмів. Не

подякувавши, засунув гроші до внутрішньої кишені піджака. В салоні запала тиша, і решту дороги пасажирів долали мовчки. От як воно буває, зібралися рідні люди, а говорити нема про що. Гроші, мов високий мур, стали поміж ними. І хтозна-скільки мине часу, поки кожен усвідомить, що мати вчинила так, як хотіла, і засуджувати її за це ніхто не має права. Неспроста не віддала всі гроші, боялася залишитися на вулиці. Скільки вже таких випадків чула, що діти забирали від батьків всі заощадження і створювали їм нестерпні умови, щоб швидше переселити на цвинтар.

— Петрику, ти ж не забувай про мене, — лагідно попросила мати, коли авто загальмувало біля Лідиного будинку.

Наступного тижня у родині колотилося, мов каша в казані. Аллочка діставала Ліду дзвінками й звинувачувала в усіх смертних гріхах, а найбільше — що вона злякомилася на їхню частку грошей. Гнів цинічної жінки досяг такого апогею, що Ліда взагалі перестала відповідати на дзвінки. Дивувалась, як Петро прожив із такою мегерою стільки літ. Ліда не вірила, що брат не знав, яку війну дружина затіяла проти його родини.

Виплеснувши всю злість на голову Ліди, Аллочка замовкла надовго. Як виявилось згодом, у братової загострилися старі хвороби і це завадило продовжувати боротьбу.

Минуло два роки. Петро раз у місяць телефонував до Ліди й цікавився здоров'ям матері, але відвідати її не поспішав. Старенька важко переживала розрив зі сином, не могла викинути його з серця так легко й швидко, як він її. Кілька разів поривалася віддати Петрові свою частку грошей, лиш би мати змогу частіше його бачити. Стояла біля вікна і вдивлялася в кожному чоловічу постать, що минала їхній будинок.

— Мамо, відколи ви поселилися у нашій хаті іншої мови, як про Петра, нема. Маєте онуків біля себе — тіштеся і будьте вдячні Богові, що дає силу милуватися світом. Змиріться з ситуацією. Якби він вас захотів забрати

ближче до себе, то ми і свою частку віддали б, лиш би ви почувалися щасливими, — зауважив зять, спостерігаючи за душевними муками тещі.

Мати, почувши цю пропозицію, зраділа, ніби мільйон на дорозі знайшла. Наполягла, щоб Ліда зателефонувала Петрові й попросила до них зайти. Надіялася, що нарешті він забере її до себе і вона бачитиме його щодня. Донька, пригадавши, яким болотом її нещодавно поливали, відмовилася говорити з братом. Натомість набрала номер і дала мамі слухавку.

— Слава Богу, Петрусю! — тихо привіталася мати.

— Слава... Щось хотіли? — грубо запитав син.

— Петрусю, я хочу чути твій голос і не можу спокійно жити, не бачачи тебе. В мене є для тебе добра новина, тож зайди хоч на кілька хвилин, — попросила мати й почула в трубці короткі гудки.

Увечері після роботи Петро завітав до сестри. Приніс матері ковбаси, але вона навіть не глянула на неї — не пожадлива була до харчів. Переповіла синові зятеву пропозицію і думала, що він нарешті буде задоволений і забере її до себе. Якщо причина тільки в грошах, то Ліда готова поступитися своєю часткою для матиного благополуччя. Петро скривився, мов кисллицю з'їв, і навіть без попереднього погодження з дружиною, відповів:

— Мамо, сидите в теплі, то й сидіть! Моя дружина бачити вас не хоче, і ніякі гроші не змінять її думку.

— Синочку, ти не уявляєш, як я без тебе сумую... — витиснула мати кризь сльози.

— Вас працювати змушують чи погано годують? — не міг зрозуміти Петро, чому мати так побивається за ним.

— Ні, причина не в цьому... У моїй старечій голові не вкладається твоє байдуже ставлення до мене. Я ж тебе найбільше любила і люблю, а ти не хочеш мене до себе хоч на день взяти.

— Ви хочете, щоб я сварився з хворою дружиною? У нас проблем і без вас вистачає, тому не судіть мене строго, але я вас не заберу, — відверто сказав син і, попрощавшись, вийшов.

Після цих відвідин матір спохмурніла, ніщо її не тішило, все видавалося в чорних тонах. Здоров'я ніби чимось підкосило. Вона стала неговіркою, постійно сиділа на дивані й дивилася в одну точку, шукаючи в ній щось таке, чого не бачать інші. Через два місяці старенька померла, і душа її перенеслась у те прикарпатське село, де колись була щасливою.

Після смерті матері між братом і сестрою настало довге відчуження. Лиш через кілька років Ліда випадково довідалася, що Петро тяжко захворів і перебуває на лікуванні у Львові. Не втерпіла, порушила гнітючу паузу в стосунках між родиною й зателефонувала до Аллочки.

Братова неабияк втішилася дзвінку, одразу почала ділитися наболілим, ніби між ними й не було жодної сварки. Розповіла кількома словами про хворобу Петра, далі жалілася на тяжке життя. Нарікала на невістку, що не шанує їх зовсім. Ще на доньку, мовляв, мало грошей з Італії передає. Але найбільше переймалася тим, що Петрові через хворобу доведеться залишити дохідне місце. Шкодувати й справді було за чим, втім насамперед Аллочку мало б турбувати здоров'я чоловіка, а не такі дріб'язкові справи. З розмови Ліда здогадалася, що справи у Петра кепські й дружина, відчуваючи наближення біди, намагалася прихилити до себе дітей, бо з ким же на старість залишиться.

Повернувшись зі Львова, Петро навіть не здогадувався наскільки поганий його стан здоров'я і взявся до роботи. Ліда прийшла відвідати брата. При його вигляді серце стиснулося від болю — так сильно він змінився за ці кілька років. Зі солідного кремезного чоловіка, яким був Петро, мало що залишилося. Хвороба і робота знищили його, перетворивши на немічного стариганя. Скаржився, що часто сниться покійна матір і запрошує його до себе.

— Якби знав, що мати так мало проживе, пішов би дружині наперекір. Каюсь і дуже шкодую, що не привіз маму до хати, — зізнався Петро сестрі. — Тепер, мабуть, забере до себе.

— Тобі ніколи не спадало на думку, що це ви їй вкоротили життя? Не боїтеся, що й з вами колись так вчинять? — дорікнула Ліда, не вірячи в братове каяття.

— Кожен відповідь сам за себе. Я, напевно, швидше за всіх...

Аллочка вперше за стільки років провела братову кімнатами обох будинків, що стояли на одному подвір'ї. В старій батьківській хаті, куди вони з Петром переїхали, Ліду вразили гарний ремонт, дорогі картини на стінах та коштовні сучасні меблі. Оцінюючи це все, могла тільки здогадуватися, які доходи у Петра та його сина на займаних посадах. Необізнаному було зрозуміло, що жодна легальна зарплата таких витрат не покриє. Яка ж таки іронія долі — всього надбав, а тішитися буде хтось інший, хто навіть справедливую оцінку вкладеній праці не зможе дати. Жаль стало брата, до знайомства з Аллочкою він не був жадібним і скупим. Тепер, мабуть, сам страждав від того, що у всьому підтакував дружині, розпалюючи в ній жагу до наживи. Все, що вона робила, мало строгий розрахунок: вигідно — не вигідно. Та хіба можна любов до людини виміряти грішми? Декому вдається...

Хоч і чекали кончини Петра, та смерть прийшла несподівано швидко. Ще вдень порався по господарству, перекладав дошки в хліві, а вранці знайшли мертвим біля дверей спальні. Коханої Аллочки в той момент поруч не було. Відколи він захворів, дружина перемістилася в дальню від спальні кімнату. Відчувши слабкість, Петро, мабуть, кликав на допомогу, але його не почули... Напевно, лише мамина душа втішилася...

У стосунках між вдовою і чоловіковою родиною знову пролягла крига. Минуло два роки після смерті Петра, й Ліда довідалася від сусідів, що Аллочка розбила синову сім'ю і він тепер повернувся додому. А ще через якийсь час Лідина родина отримала від племінника запрошення на весілля. Виявилось, що Віталій одружується з дівчиною на двадцять років молодшою за себе і наперекір мамі приводить її додому. Хата велика, переконував він, місця всім вистачить.

На весіллі Аллочка скаржилася Ліді на молоду невістку, мовляв, руки до роботи у дівки не складаються та ще й з Віталія мотузки в'є. Обмовилася, начебто ненароком, що рідніших за Лідину родину в неї тепер нема. Є сестра в Білорусі, але ж то так далеко, а хочеться підтримки тут, бо нудьга доконає. Важко було вірити у щирість Аллочки, особливо після того, як ще донедавна вона висловлювалась зовсім по-іншому.

— А чим тобі попередня невістка не підійшла? — допитувалася Ліда, хоч добре знала в чому звинувачувала її свекруха.

— Ти ж знаєш, що вона з багатого роду й знає собі ціну. Ми хотіли, щоби вона поважала і чоловік, і нас, його батьків...

— Настільки мені відомо, невістка кохала Віталія, незважаючи на його недоліки, то чому він її залишив? Навіть сина не пожалів... — не стримувала емоцій Ліда.

— Мені самотньо у великому будинку, та й здоров'я не те, аби тримати усе в порядку, а вона категорично відмовилася переїжджати до нас. У Віталія іншого виходу не було... — виклала основну причину синового розлучення.

Отакої! Петро не посмів до хати неньку привезти хоч на гостину, а син Аллочки заради неї покинув дружину з дитиною. Чи то, може, був тільки привід поміняти жінку на молодшу?.. Яблука ж від яблуньки далеко не падають. Як не прикро, але чомусь часто діти від батьків переймають що гірше. Віталій підхопив великий мамин досвід маніпулювати людьми і зробив висновок, тільки у даному випадку не на її користь.

Молода невістка після весілля відокремилася кухнею від свекрухи, а в хаті її ніби не помічала. Кімнат багато, розійтися було куди. Так і жили: Віталій тішився молодою дружиною, а мати кипіла зі злості.

Ніщо так швидко не роз'їдає людський організм, як заздрість і злість. Не пожаліли вони й Аллочку. Коли у подружжя народилося маля, разом із ним в хаті з'явилася сваха. Хвору свекруху до дитини не допускали, її взагалі наче не існувало. Вся увага належала новонародженому і мамі, яка ніяк не могла оправитися після пологів.

Ніхто не помітив, що вже кілька днів Аллочка не виходить зі своєї кімнати. Коли на порозі з'явилися сусіди, котрих вона викликала телефоном, діти здивувалися. Зайшовши у кімнату матері, побачили, що та задихається. Причини, чому легені жінки наповнилися водою, лікарі сказати не могли. Аллочка страждала, як то кажуть, цілим букетом хвороб, і котра з них викликала це явище, невідомо. У хворой відняло ноги, й обійти себе вона вже не могла.

– Поверни доньку з Італії, – радили Аллочці сусіди.

– Там їй за роботу гроші платять, а я не маю чим віддячити, – заперечила жінка.

– Тоді проси молоду невістку, щоб доглянула тебе, адже прийшла до вас на все готове, – підказувала інша сусідка.

– Віталік попередив, щоб навіть не розраховувала на її допомогу, бо в них маленьке дитя. Чужих людей до хати не впускає, не кажучи про те, щоб найняти доглядальницю. Доведеться сестру з Білорусі викликати... – поділилася болем Аллочка.

На останній зустрічі в лікарні Аллочка зізналася сусідці, що, мабуть, її стан здоров'я дуже поганий, якщо Віталій викликав сестру з Італії й тітку з Білорусі. Не вірила, що заради хрестин хтось із них взимку долав би такий довгий шлях. Про всі ці новини Ліда довідалася на забаві, яка відбувалася в ресторані.

Гості новоспечених батьків поділилися на два гурти. Одні обговорювали стан здоров'я Аллочки, яка, до речі, залишилась удома, і хотіли передбачити її подальшу долю. Невістчині гості були веселі і цими проблемами не переймалися. Марина відразу заявила, що в Україні довше тижня не пробуде, а мама нехай вирішує свої проблеми сама, як колись навчала її. А все оте набудоване нікуди не подінеться, зі собою ще ніхто нічого не забрав. Жаль тільки коштів, які відривала від себе на будівництво, яким не може користуватися.

Сестра з Білорусі знала характер Аллочки не з розповідей. Коли померла їхня мати, то залишила заповіт на обох дочок, але Аллочка зуміла вмовити сестру відмо-

витися від своєї частини спадщини. Вділила трохи батьківських золотих виробів і обіцяла приймати, коли тій забагнеться приїхати на батьківщину. Тепер, вислухавши всіх, гостя повідомила, що забере сестру в Білорусію і догляне там, коли вдома нема кому. Після такого оголошення Віталій повеселів і пообіцяв навіть квиток на літак обом купити, лиш би в хаті настав спокій. Тітка, маючи таку жилку, як у сестри, погодилася з невеличкою умовою: за половину будинку, який їй належить по закону, Віталій мусить сплатити. Такого повороту справи ніхто не очікував, навіть Аллочка. Порадившись із лікарем, хвора відмовилася їхати до чужої країни. Там громадяни країни на лікування мають страховку, а їй, зайді, з таким набором болячок буде непереливки. У добрих намірах сестри Аллочка сумнівалася, знала точно, що та досі тримає на неї образу за несправедливий поділ батьківського майна.

Після хрестин всі роз'їхалися по своїх домівках і залишили Аллочку саму. Побувши ще кілька днів, й Марина зібралася повертатися до Італії. Підійшла до неньки і та, заливаючись слізьми, запитала:

— Чим же я тобі не догодила, що відрікаєшся від мене?

— Як постелиш, так і виспишся, — каже народна мудрість. Колись тут у мене був люблячий чоловік, непогана робота, а ти перепланувала моє життя за своїм уподобанням. І чим це закінчилося?! — сухим тоном, без краплі жалю карбувала донька. — За кордоном я позбулася твоєї опіки і влаштувала своє життя, як уже вишло. Тепер ти хочеш, щоб я все кинула, повернулася й доглядала тебе. А коли ж мені жити, ти не подумала? Не тримай на мене зла, але я також навчилася бути принциповою. Ти колись бабусі на поріг не пустила, мене образа за неї ще й досі душить... — Марина стиснула кулак і махнула рукою, що, мов, марно про це матері згадувати.

— Тоді такі часи були... — спробувала виправдатися Аллочка.

— Мати совість — не відмінялося у жодні часи, то ж не нарікай, мамо, ні на кого. Підлікуєшся, допоможеш

невістці дитя звести на ноги, і вона догляне тебе у скрутну хвилину. Позбудься пихи, з якою ти носишся, і повір, що жити стане простіше, — чи то радила, чи просила донька на прощання.

Відтоді минуло небагато часу, як Аллочка зателефонувала до Ліди.

— Голубко, знала б ти, як мені зараз важко. Всі від мене відреклися, — плакала в слухавку.

«Дожилася, що вже й мене голубкою назвала, — посміхнулася про себе Ліда. — Хіба не можна було раніше, коли ще брат жив, підтримувати дружні стосунки?»

— Нам було раніше теж важко, коли ти Петра до матері не пускала, але пережили, і ти переживеш, — не втрималася й дорікнула братова. — Чим я тобі можу допомогти?

— Допомоги я не потребую, а важко мені, бо навіть ні з ким поговорити. Стою оце перед вікном і виглядаю з моря погоди, — зізналася Аллочка.

«Так і мама виглядала вас щодня... — згадала Ліда. — Недарма кажуть: що посієш, те й пожнеш».

Що можна радити людині, котра справно ходила до церкви, а потім нівечила близьким людям долі й не розуміла, який страшний гріх чинить?.. Безслідно ніщо не минає, усе доводиться спокутувати ще тут, на землі.

Січень 2012 року.